

Česká zemědělská univerzita v Praze
Fakulta agrobiologie, potravinových a přírodních zdrojů
Katedra pedologie a ochrany půd

Vlastnictví půdy a pozemkové reformy v minulosti
Land ownership and land reform in the past
Bakalářská práce

Autor práce: Pavla Chlopecká
Vedoucí práce: Ing. Jaroslava Janků CSc.

2012

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma „Vlastnictví půdy a pozemkové reformy minulosti“ vypracovala samostatně a použila jen pramenů, které cituji a uvádím v příložené bibliografii.

V Praze dne:

Podpis autora práce:

Souhrn

Bakalářská práce na téma „Vlastnictví půdy a pozemkové reformy minulosti“ se věnuje vývoji pozemkových reforem na území našeho státu a jejím cílem je podat přehledný souhrn vývoje pozemkových reforem od historického počátku až do současnosti.

Literární rešerše se soustřeďuje především na vlastnické vztahy a jejich formu, popisuje důvody pro provádění pozemkových reforem a jednotlivé pozemkové reformy prováděné na českém území. Ve vybraném regionu Luka nad Jihlavou sleduje konkrétní průběh i s ohledem na držbu zemědělské půdy v současnosti. Zmíněna je i dnešní evidence půdy v podobě LPIS.

I přes velkou snahu dokončit první pozemkovou reformu se tento fakt nezdařil. Následná druhá pozemková reforma dělená do tří etap měla revidovat stav první pozemkové reformy, avšak ani zde nebyl výsledek příliš úspěšný, jelikož došlo k roztržičnosti půdního fondu s následkem propadu hospodářství. Ideální nebyla ani kolektivizace prováděná komunistickou vládou se snahou o likvidaci soukromého vlastnictví a nastolení vlastnictví „všelidového“, utuženého snadno ovladatelným centrálním řízením. Po listopadových událostech 1989 dochází k navrácení původních majetků.

Klíčová slova: pozemková reforma, zemědělská půda, půda, vlastník, nájemce, produkce, evidence vlastníků.

Summary

Bachelor's thesis on theme „Land ownership and land reform in the past“ is dedicated to the development of land reform in the Czech Republic, with objective of giving a clear summary of the progress of land reform from the historical beginnings to the present.

Research into literary focuses on ownership relations and their form, describes reasons for implementation of land reforms and describes land reform carried out in Czech Republic. The selected region, Luka nad Jihlavou, follows a particular course with regard to the tenure of agricultural land at present. Mentioned is also the current land parcel in the form LPIS.

Despite great effort to complete the first land reform, this fact failed. The subsequent second land reform divided into three stages to revise the state the first land reform. Although the result was very successful, since there has been a fragmentation of land holdings resulting decline in the economy. Ideal collectivization was not carried out by the communist government when trying to liquidate private ownership of property and the establishment of common property, fixed by efficient central control. After the events of November 1989 the land was returned as prime property.

Key words: land reform, agricultural land, land, owner, renter, production, evidence of owners.

Obsah:

1. Úvod – vlastnictví půdy a dopad na společnost	- 6 -
2. Cíl práce	- 7 -
3. Přehled literatury	- 7 -
3.1. Co je půda	- 9 -
3.2. Vlastnictví půdy, jeho formy	- 10 -
3.3. Vlastníci a nájemci – renta	- 13 -
3.4. Důvody pro provádění pozemkových reforem	- 14 -
3.4.1. Argumenty pro provádění pozemkové reformy	- 14 -
3.4.2. Argumenty proti provádění pozemkové reformy	- 15 -
3.5. Pozemkové reformy na českém území	- 16 -
3.5.1. Počátky pozemkové reformy	- 16 -
3.5.2. Pozemková reforma v roce 1919	- 19 -
3.5.3. Vliv pozemkové reformy na produkci	- 22 -
3.5.4. Druhá pozemková reforma	- 23 -
3.5.5. Kolektivizace po roce 1948	- 26 -
3.6. Pozemkové reformy v zahraničí	- 28 -
4. Průběh pozemkové reformy v regionu	- 33 -
4.1. Pozemková reforma v regionu – historie	- 33 -
4.2. Výsledky pozemkové reformy v regionu	- 35 -
5. Vliv pozemkové reformy na dnešní držbu půdy v regionu	- 35 -
6. Evidence zemědělské půdy podle uživatelských vztahů	- 38 -
7. Závěr – Vliv pozemkových reforem na dnešní držbu půdy	- 38 -
8. Seznam literatury	- 40 -

1. Úvod

Problematika pozemkových reforem, byť se může jevit na první pohled záležitostí historie, je stále aktuální. Úzce souvisí se společenskými změnami, se sociálním napětím, s výrobou potravin a obživy obyvatelstva. Na území českého státu proběhlo několik pozemkových reforem. Zkušenosti s prováděním a výsledky, které přinesly, jsou inspirací i pro jiné státy. Znalost historie při provádění pozemkových reforem je důležitá z hlediska společenského i výrobního.

Pozemkové reformy mohou přerozdělovat majetek od bohatších k chudým, případně upravovat formy vlastnictví, od soukromého vlastnictví ke kolektivnímu a opačně.

Společným znakem každé pozemkové reformy je úprava nebo nahrazení stávajícího institucionálního uspořádání pro držení a využívání půdy. Radikální reforma představuje rozsáhlé převody půdy z jedné skupiny do druhé, méně drastické jsou regulační reformy zaměřené na zlepšení hospodaření. Dostupné z <http://en.wikipedia.org/wiki/Land_reform>.

Fábry a Drobník (1983) vychází ze socialistické filosofie a píše:

Vlastnictví půdy je předmětem ekonomického vykořisťování člověka člověkem, a tak má současná společnost před sebou závažný úkol, jak naplnit takové společenské uspořádání vztahů k půdě, aby se dosáhlo nejen optimálního využití půdy, ale také sociální rovnosti vlastnických vztahů k ní. Uspokojit rostoucí potřebu společnosti v omezeném půdním fondu bylo a je prostoupeno rozpory společenskými i individuálními a odráží se na dnešním postavení vlastníků a nájemců. Naopak jiné filosofie spatřují v soukromém vlastnictví půdy zároveň zodpovědný přístup k hospodaření s půdou a krajinou.

Vlastnictví půdy souvisí i s využíváním půdy jako přírodního zdroje. Marx předpokládal, že v plánovitě řízené ekonomice, využívající zestátněné a vyvlastněné výrobní prostředky, bude možné rentu jako ekonomickou kategorii v praxi odstranit a používat přírodní zdroje bezplatně. To, co se zpočátku jevilo, jako přednost socialistického hospodaření se během relativně nedlouhého období změnilo ve svůj

pravý opak. Vyloučení renty a rentních vztahů vedlo k nadměrnému, plýtvavému využívání přírodních zdrojů a často až k ohromující devastaci přírody a životního prostředí (Seják, 1999).

2. Cíl práce

Cílem práce je podat systematický a přehledný výklad vývoje pozemkových reforem na území našeho státu od jejich počátku, až do současnosti, rovněž zmínit průběh pozemkových reforem v zahraničí.

Práce se soustřeďuje na vlastnictví půdy a jeho formy, důvody a provádění pozemkových reforem. Pro tuto práci byl také vybrán region, ve kterém je průběh pozemkových reforem popsán konkrétně, také s ohledem na současnou držbu půdy.

3. Přehled literatury

Pozemkové reformy jsou zásah státu do pozemkových a držebnostních poměrů, spojené s parcelací půdy ve vlastnictví státu, šlechty i církve, jak uvádí J. Němec. Zároveň mají vyřešit vnitřní hospodářské a společenské protiklady, které se nahromadily vzrůstem velkostatků a úpadkem rolnického hospodářství (Němec, 2004).

Rozvoj vlastnických a užívatelských vztahů v České republice nalezneme podle J. Němce ve 12. až 14. století, kdy se počaly osídlovat pohraniční části našich historických zemí proto, aby půda z těchto oblastí přinášela zisk svým vlastníkům. Dominantními vlastníky půdy byl panovník a feudálové, kteří půdu dále pronajímali (Němec, 2004).

První pozemkovou reformou z let 1775 - 1787 v pokusu odstranit robotu se stávali poddaní drobnými majiteli půdy, kterou obhospodařovali po rozdělení půdy státu a církve. Robota je převedena na peněžité dávky, aby byl zajištěn zdroj finančních příjmů pro Rakouské mocnářství. Každému drobnému uchazeči je přidělen stejný díl

úrodné i neúrodné půdy za účelem lepšího sociálního postavení a rozvoje vesnice (Němec, 2004).

Další velká pozemková reforma v roce 1848 počíná císařským patentem o zrušení poddanství a roboty, kde se stali bývalí poddaní – nájemci (pachtýři) majiteli pozemků de iure. V místech, kde není provedena raabizace, jsou pozemky rozptýlené, bez přístupových cest, což vede ke stále horším hospodářským výsledkům v zemědělství a nastupují myšlenky na scelování (Němec, 2004).

Roku 1918 je vydán zákon o obstavení velkostatků, aby se zabránilo manipulaci s půdou velkostatkářů, a roku 1919 následuje pozemková reforma se záborovým zákonem vymezujícím pevně hranici vlastnictví 150 ha u obdělávané půdy, případně 250 ha výměry celkové. Následným zákonem přidělovým z roku 1920 stát rozhodoval o přidělení půdy pro zřízení malých zemědělských podniků sloužících k obživě. Jen malá část půdy se dostane do rukou drobných rolníků, naopak posílí velkovýrobní podnikatele (Němec, 2004).

Po druhé světové válce roku 1945 se rozběhl složitý proces osídlování zemědělské půdy po odsunu Němců a Maďarů s následnou revizí první pozemkové reformy, která měla odstranit její nedostatky a týkala se především půdy statkářů. Komunistickým převratem roku 1948 se zlikvidovalo statkářské pozemkové vlastnictví a rokem 1949 skončilo soukromé vlastnictví zemědělské půdy a vznikají státní statky a jednotná zemědělská družstva (Němec, 2004).

V sedmdesátých letech se z důvodů nízkého počtu soukromě hospodařících zemědělců přestávají jejich stavy evidovat a postupně se rokem 1989 připravuje prostor pro privatizaci zemědělských podniků a restituční řízení, jež mají napravit majetkové křivdy minulého režimu (Němec, 2004).

Od roku 1991 začíná zdlouhavý a náročný proces pozemkových úprav, kterými se uspořádávají majetková práva k pozemkům (Němec, 2004).

K dnešnímu dni vlastníci zemědělské půdy v ČR na ní v převážné většině nehospodaří, ale díky pronájmům dosahuje zemědělská půda vysoké koncentrace obhospodařování. Nejvíce pronajatých pozemků u osob fyzických najdeme v Karlovarském a Ústeckém kraji, nejméně v kraji Vysočina a ve Zlínském kraji.

Příhraniční oblasti mají doposud jako vlastníka převážně stát, i když od roku 1999 se prodejem toto procento daří snižovat. Členové družstev a ostatní pracovníci v zemědělství pronajímají asi 470 000 ha zemědělského půdního fondu, akciové společnosti, společnosti s ručením omezeným, družstva a podniky právnických osob hospodaří na 2 655 000 ha a vlastních pozemků obhospodařují pouze 0,94 ha. Stát pronajímá půdu prostřednictvím pozemkového fondu na 753 000 ha, kde se předpokládá další prodej 500 000 ha zemědělské půdy především fyzickým osobám (Němec, 2004).

3.1. Co je půda

Půdu jako takovou považujeme za nejcennější přírodní bohatství každého státu. Toto prostředí je obýváno nejen půdními organismy a planě rostoucí vegetací, také slouží k pěstování kulturních plodin, čímž je stále se vyvíjejícím dynamickým živým systémem. Dostupné z <<http://www.mzp.cz/cz/puda>>.

Půda, jako přírodní útvar je nejsvrchnější vrstvou zemské kůry, prostoupená vodou, vzduchem a organismy, vzniká vlivem vnějších faktorů a času a je produktem přeměny minerálních a organických látek. Je předmětem studia pedologie. Vznik a vývoj půdy se odehrává v přírodním prostředí na styku čtyř sfér, a to litosféry, hydrosféry, atmosféry a biosféry. Dostupné z <[http://cs.wikipedia.org/wiki/P%C5%AFda_\(pedologie\)](http://cs.wikipedia.org/wiki/P%C5%AFda_(pedologie))>.

Přírodní funkcí je životním prostorem a základem života pro všechny suchozemské organismy, produkuje biomasu, je součástí látkového koloběhu v přírodě, zvláště koloběhu vody a živin, je prostředím pro výměnu energií, pro retenci a akumulaci vody, pro transportní, transformační a pufrovací procesy (Rejšek, Houška, 2001).

Půda má některé zvláštnosti, které ji činí jedinečným výrobním faktorem. Především je nerozmnožitelná, pro účely zemědělství nepřemístitelná, pro výrobu potravin nenahraditelná a při správném hospodaření se neopotřebovává. Jako výrobní faktor má funkci produkční, kdy poskytuje podmínky pro růst rostlin a zvířat, která jsou po úpravě zdrojem pro lid a zdrojem surovin pro další odvětví průmyslu.

V ekologické funkci udržuje příznivé životní prostředí a ve funkci sociální se váže na určitý počet pracovních sil, v nichž se pojí s obděláváním a rozvojem venkovského osídlení (Homolka, 2009).

V ekonomické činnosti lidstva slouží dále půda jako přírodní stanoviště, na kterém probíhají výrobní procesy soustřeďující se v různých stavebních objektech a zařízeních, probíhá přeprava zboží a materiálu po vybudovaných komunikacích. V největší míře slouží jako podklad pro obytné budovy a jako taková je nezbytná pro fungování celé společnosti (Homolka, 2009).

Půda v pozemkových reformách, jako hybatel politických procesů a společenský fenomén nebo státem prováděný proces, při němž se přerozděloval velký pozemkový majetek velkostatkářů, aby jej bylo možno následně použít pro lepší rozdělení pozemkové držebnosti mezi drobné a střední rolníky. Avšak společenská potřeba spravedlivějšího rozdělení půdy zůstala nenaplněna po mnoho dalších let a promítá se do sociálních poměrů dneška (Fábry a Drobník, 1983).

3.2. Vlastnictví půdy, jeho formy

Formy vlastnictví mají svůj historický podklad vycházející z neustálého vývoje společnosti už od pradávna, kdy nacházíme na počátku lidské společnosti stav výrobních prostředků na velmi nízké úrovni. Lidé nebyli schopni žít samostatně, aby se užívali, proto se sdružovali pro společnou práci...(Majerová, 2003).

Nejstarší typ společnosti, který je znám, je **společnost lovců a sběračů** – tato skupina žila v malých tlupách v počtu 30-40 osob a dělba práce v získávání obživy spočívala u žen ve sběru rostlin z přírody a u mužů v lovu zvěře a chytání ryb. Tato skupina nevlastnila žádná tažná zvířata, pouze zbraně, pasti a nádoby, ba dokonce neměla ani zájem na rozvoji hmotného bohatství, neboť hlavní hodnoty byly náboženské. Pod tlakem možností k obživě přešla postupně tato lovecká společnost k chovu domestikovaných zvířat a obdělávání polí (Majerová, 2003).

Pastevci migrují podle ročních období a domestikovaná zvířata užívají jako zdroj obživy, proto se snaží příliš neshromažďovat hmotné statky, ale i přesto jejich stáda

živící kolem sta tisíce členů již jistý majetek představují. Začíná se rozvíjet soukromé vlastnictví. V tomto období se již majetková nerovnost rozvrstvue směrem k mocnému náčelníkovi a předním bojovníkům (Majerová, 2003).

Zemědělci nahradili sběr volně rostoucích rostlin cíleným pěstováním, a tak důsledkem usedlého života hromadí větší majetkové bohatství než pastevci. Mezi osadami vznikají pravidelné obchodní i politické vztahy, ale také války zotročující zajaté otroky k rozvoji výroby (Majerová, 2003).

Počínaje šestým tisíciletím před naším letopočtem přicházejí na řadu **tradiční státy** (společnosti neprůmyslových civilizací) založené na rozvoji měst. Tyto aglomerace mají znaky velmi výrazné majetkové nerovnosti a moci spojené vládou králů a císařů. Společnost je rozdělena na vrstvu vládnoucí a ostatní obyvatelstvo. Vrstva vládnoucí žije v přepychu a obsazuje vyšší společenské posty, zatímco ostatní obyvatelstvo podléhá otrokářskému systému (Majerová, 2003).

Společenské uspořádání **feudální společnosti** (od 16. století) bylo založeno na lenních vztazích. Tito leníci slíbili králi věrnost a vojenskou pomoc a on jim propůjčil feudum – neboli půdu i s dělníky. Králi náleželo vrchní vlastnictví veškeré země. Leníci žili z práce těch, kteří na půdě pracovali a zároveň byli povinni odevzdávat leníkům část výnosů z půdy, čímž byli chráněni před vojenským nebezpečím. Leníci zase vydržovali krále i s jeho dvorem. Později se z leníků stala šlechta a z půdy propůjčené od krále půda dědičná. Z poddanských svobodných rolníků jsou rázem otroci, povinni pracovat a odevzdávat daň králi, rentu šlechticům (nejdříve ve formě naturálií, pak peněžní) a později desátky církvi. Dostupné z <<http://www.dejepis.com/index.php?page=000&kap=006&pod=2>>.

S nástupem **společnosti průmyslové** odstartované průmyslovou revolucí v Anglii v 18. století přichází vynálezy a technické inovace. Převážná většina lidí je zaměstnávána v továrnách a úřadech, zemědělství zažívá opak. Obyvatelé se stěhují do měst za prací a jednodušším způsobem života, ty ale na tento nápor nejsou připravena. Města jsou přelidněna, přicházející nemají kde bydlet, roste zločinnost a drogové závislosti, epidemie nebezpečných chorob (Majerová, 2003).

Sedláci – po skončení třicetileté války za vlády Ferdinanda III. Habsburského dochází k soupisu pozemků poddaných za účelem jejich plateb – daní z pozemků – tzv. berní. Všechny poddanské usedlosti a měšťanské domy s polnostmi jsou evidovány podle krajů, panství a lokalit. Pro výměru berní je zvolena základní jednotka – 1 osedlý (sedlák), (Tůma, 2008).

Chalupníci se počítali za 1/4 osedlého - byli držitelé usedlosti menší, než sedláka a půdu obdělávali ručně. Sloužili a bydleli u nich různí nádeníci. (Tůma, 2008).

Domkáři za 1/8 osedlého, většinou podle výměry polí - byli majiteli malého hospodářství do 4 ha, později pouze majiteli domku bez půdy. Původním názvem zahradníci (Tůma, 2008).

Bernímu zápisu podléhaly tyto údaje: panství, majitel, jméno, příjmení, obec, výměra polí, doba osevu, vlastnictví potahu, zda chová krávy, ovce, kozy. Dále zde nalezneme údaje o kvalitě půdy, lesích, majetku mlýna, zda a kdy hospodářství vyhořelo a do jaké skupiny hospodář patří (sedlák, chalupník, domkář) a jaké řemeslo provozuje (Tůma, 2008).

Velkostatkáři (v českých zemích koncem 19. století) vlastnili půdu nad 50 ha, představovali jen 0,52% zemědělské půdy. Žili z výnosů velkostatků. Půda velkostatků povětšinou patřila bývalé feudální šlechtě, převážně pobělohorské, německé. Zemědělské práce řídili správci a šafáři. Velcí rolníci – hospodařili na výměrách 20 – 50 ha a představovali pětinu zemědělské půdy. Zpravidla hospodářství jen řídili, práce na poli vykonávala čeled, deputátníci a sezónní dělníci. Sledovali pouze vlastní zájmy a zisk. Střední rolníci – hospodařili na úrodných oblastech na 5-10 ha půdy, na méně úrodných až na 20 ha. Koncem 19. století zaujímali 26,2% zemědělské půdy. Část rolníků zaměstnávala trvale cizí pracovní síly, odborně se vzdělávali, zaváděli nové vědecké a technické poznatky. Na vesnici zastávali funkce starostů a radních. Malí rolníci – vlastnili v úrodných oblastech Čech a Moravy půdu v rozsahu 2 až 5 ha dle její úrodnosti, v Čechách bylo asi 12% těchto malých hospodářství. Nevyráběli jen pro svou potřebu pomocí kravských a volských povozů, ale část produkce zpeněžovali. Základním zájmem bylo získat co nejvíce půdy, aby si zlepšili své sociální postavení (Majerová, 2003).

Vlastnické poměry k půdě v Čechách koncem devatenáctého a začátkem 20. století jsou ve znamení rostoucí vlastnické nerovnosti. V Čechách bylo 37,6% půdy v rukou velkostatkářů, převážně šlechty, ale existovalo zároveň 594 033 malých hospodářství do 2 ha hospodařících na 5,65% výměry zemědělské půdy (Majerová, 2003).

3.3. Vlastníci a nájemci - renta

Renta je pravidelný a stálý příjem, který není platbou za bezprostřední plnění (např. zboží). Původně označovala nájem, který platil pachtýř z půdy, dnes značí příjem z kapitálu, cenných papírů, či starobního pojištění. Dostupné z <<http://cs.wikipedia.org/wiki/Renta>>.

V období feudalismu tvořila pozemková renta tzv. nadpráci zemědělců, kterou si přivlastňoval feudál (panovník) z titulu svého vlastnictví půdy a zároveň ze závislosti rolníka, která měla různý rozsah:

Renta v úkonech – tzv. robota spočívající v neodměňovaném výkonu zemědělských prací při využití vlastních výrobních prostředků, ve prospěch státu nebo feudální vrchnosti. Byla vázána na existenci šlechtického nebo církevního hospodářství o různé velikosti. Dostupné z <http://www.cojeco.cz/index.php?detail=1&id_desc=806008&s_lang=2&title=renta%20feud%E1ln%ED>.

Renta naturální, kdy měl rolník povinnost odevzdávat panovníkovi část své úrody. Neodevzdává tedy feudálovi svou práci v podobě roboty, ale určité stanovené množství zemědělských výrobků. Dostupné z <http://www.cojeco.cz/index.php?detail=1&id_desc=806008&s_lang=2&title=renta%20feud%E1ln%ED>.

Renta peněžní (stálý plat) – jež je vývojově nejvyšší a předpokládá společenskou dělbu práce mezi venkovem a městem, neboť zde rolník prodává své výrobky na trhu. Dostupné

z <http://www.cojeco.cz/index.php?detail=1&id_desc=80608&s_lang=2&title=renta%20feud%E1In%ED>.

V rozvinutých evropských státech převládla renta peněžní, i když starší typy renty zůstaly zachovány (služby pro hrad, pro kostely). Následoval rozvoj režijního velkostatku, provázený růstem robotních povinností poddaných (druhé nevolnictví). Dostupné z <http://www.cojeco.cz/index.php?detail=1&id_desc=80608&s_lang=2&title=renta%20feud%E1In%ED>.

Za pronájem půdy se platí tzv. pozemková renta a představuje skoro bezzáslužný zisk, ale i přesto je zapotřebí péče majitele o pozemek a šetrné a hospodárné využití půdy zejména z důvodu její nerozmnožitelnosti. Výše renty se mění podle úrodnosti půdy a podle její polohy. Dostupné z <http://www.cojeco.cz/index.php?detail=1&id_desc=80608&s_lang=2&title=renta%20feud%E1In%ED>.

3.4. Důvody pro provádění pozemkových reforem

Pozemkové reformy jsou hlubokým politickým procesem, proto je možné nalézt velké množství argumentů pro i proti nim. Argumenty se liší časem a místem provádění. Ve dvacátém století nacházíme například konkrétní politické ideologie, jako komunismus a socialismus. Ve století devatenáctém zase mění koloniální vláda v kolonizovaných státech zákony o vlastnictví půdy ve prospěch upevnění politické moci nebo na podporu své koloniální ekonomiky (Berry, 1992)

3.4.1. Argumenty pro provádění pozemkové reformy

Argumentem pro podporu pozemkové reformy zejména v rozvojových zemích jsou sociální a ekonomické výhody zahrnující odstranění nedostatku potravin a zmírnění chudoby na venkově (Meinzen-Dick, Markelova, Kelsey 2010)

Argumenty na podporu pozemkových reforem zesílily po vydání "The Mystery of Capital" peruánského ekonoma Hernando de Soto v roce 2000. „Chudí často nejsou schopni zajistit formální vlastnická práva k pozemkům, na kterých žijí a hospodaří v důsledku špatného řízení státu, korupce nebo příliš složité byrokracie“. Bez dokumentů prokazujících vlastnictví majetku mají ztížený přístup k úvěrům. Politické a právní reformy mohou zajistit lepší přístup k úvěrům a přispějí k hospodářskému růstu a snižování chudoby“ (De Soto, 2000).

Další argumenty pro podporu pozemkových reforem se týkají zejména bývalých afrických kolonií, kde stojí formální a neformální zákony proti sobě a jsou náchylné ke zneužívání (Moore, 2010).

Pozemkové reformy mají rovněž potenciální environmentální přínos. Dostupné z <http://en.wikipedia.org/wiki/Land_reform>.

3.4.2. Argumenty proti provádění pozemkové reformy

Důvody proti provádění pozemkové reformy spočívají především v obavách o znevýhodnění postavení vlastníka, či ztráty moci na pozadí politického a ekonomického boje země. Dostupné z <http://en.wikipedia.org/wiki/Land_reform>.

Některé výzkumy naznačují, že utváření vlastnických práv v rámci ekonomických a sociálních výhod v pozemkové reformě je buďto neúčinné, anebo vytváří další konflikty (Bourbeau, 2001).

Zanedbatelné nejsou ani obavy o vlastní kapitál a následné problémy plynoucí z elitního hromadění půdy u reforem zaměřených na velké výměry půdy, je-li reforma špatně navržena nebo provedena a tímto dochází ke korupci v rámci elitních vrstev obyvatel (Drimie, 2002).

Závěrem zhodnoťme pozemkové reformy objektivním způsobem, kdy položíme důležité otázky:

- Je soukromý majetek legitimní? Pokud ano, je vlastnictví půdy legitimní a jsou historická vlastnická práva ve státě a společnosti legitimní?

- Jsou-li vlastnická práva legitimní, chrání se proti vyvlastnění? Mají vlastníci nemovitosti nárok na částečnou nebo úplnou náhradu za vyvlastněnou půdu?
- Kdo by měl rozhodovat spory o vlastnictví půdy?
- Co představuje spravedlivou pozemkovou reformu?
- Jaké jsou sociální, ekonomické a politické důsledky pozemkové reformy?
Dostupné z <http://en.wikipedia.org/wiki/Land_reform>.

3.5. Pozemkové reformy na českém území

3.5.1. Počátky pozemkové reformy

Tiberius Sempronius Gracchus (163 př. n. l. – 133 př. n. l.) římský občan zvolený roku 133 př. n. l. tribunem lidu vypracoval zákon o pozemkové reformě, jako obnovu dávno platného, ale zapomenutého zákona Liciova a Sextiova z roku 367 př. n. l. Dostupné z <http://cs.wikipedia.org/wiki/Tiberius_Gracchus>.

Podstatou reformy bylo stanovení maximální výměry pozemku na rodinu, čítajících asi 250 ha, přičemž co bylo navíc, mělo se přerozdělit mezi rolníky. Druhý tribun Marcus Octavius (bohatý latifundista) využil svého práva k vetování zákona. Gracchus však Octavia na základě lidového shromáždění sesadil z funkce, tak byl zákon o pozemkové reformě přijat a komise započala s rozdělováním půdy. Dostupné z <http://cs.wikipedia.org/wiki/Tiberius_Gracchus>.

Jelikož byla práce na pozemkové reformě časově náročná a nebylo ji možné stihnout v průběhu volebního období, kandidoval na úřad tribuna ještě jednou. Následně byl oponenty obviněn z uzurpování moci a v den voleb zabit, přičemž byly jeho reformy okamžitě zastaveny. Dostupné z <http://cs.wikipedia.org/wiki/Tiberius_Gracchus>.

O deset let později se stal tribunem lidu jeho bratr Gaius Sempronius Gracchus a snažil se navázat na bratrovo započaté dílo, což se mu zdařilo. Práce na přerozdělování pozemků byly znovu zahájeny a částečně provedeny. Bohužel byl

v době trvání svého tribunátu také zavražděn a veškeré následky pozemkové reformy zničeny. Dostupné z <http://cs.wikipedia.org/wiki/Tiberius_Gracchus>.

Podnětem k pozemkové reformě byl Tiberiovi Gracchovi fakt, že veškerou moc drželi bohatí patriciové a Řím byl přeplněný levnou pracovní silou (otroky). Půdu vojáků, kteří bojovali za vlast, si pro sebe zabírali latifundisté, takže po návratu ze služby neměli vojáci vůbec nic – mimo svého práva hlasovat, tak dávali ve volbách svůj hlas tomu, kdo uspořádal více her a rozdal více obilí. Dostupné z <http://cs.wikipedia.org/wiki/Tiberius_Gracchus>.

V období 12. až 14. století dochází v českých zemích k osídlování pohraničních částí historického území za účelem zisku a tím i zároveň k rozvoji vlastnických vztahů. K největším vlastníkům – pronajímatelům patřil panovník a feudálové, kteří dávali k dispozici půdu kolonistům formou pronájmů. Kolonizace vedla dvěma směry, a to kolonizací vnitřní – při níž půdu měli pronajatou poddaní feudála, kteří byli nesvobodnými nájemci na nesvobodné půdě a nájmem kdykoliv vypověditelným a sjednávaným ústně. Naopak tzv. kolonizace velká, či německá, již sama odráží z názvu problémy Sudet, které najdeme v současné době v privatizacích zemědělské půdy ve vlastnictví státu. Půdu získal nájemce písemnou formou, jež byla nevypověditelná s dědickým titulem. Největší změnou byla svoboda nájemce na bohužel nesvobodné půdě. Tento titul se získával tzv. “zákupním penízem“, při kterém půda i nadále patřila feudálovi (Němec, 2004).

Celou situaci odstartoval vzrůstající počet vesnické chudiny, která čítala téměř 70%. Císařovna Marie Terezie byla po selské bouři v roce 1775 v Čechách i na Moravě přinucena učinit rozhodnutí, které by na jedné straně vyřešilo situaci vesnické chudiny, ale zároveň přinášelo rakouskému mocnářství stabilní zdroj finančních příjmů a poplatníků. Tak počala **první velká pozemková reforma** na území dnešní České republiky v letech 1775 – 1787. Vzorem jí byla současná ekonomická teorie hlásající dobrou produktivitu práce u svobodných rolníků, v protikladu k nucené robotě závislého poddaného, v němž se snažila odstranit robotu na státních statcích a pozemky rozdělit poddaným. Stát přistoupil k dělení půdy státu a církví převodem na peněžitě dávky podle návrhu ředitele komorního panství Františka Antonína Raaba, kterému se v té době s prostředky, které měl

k dispozici, zdařilo vcelku mistrovské dílo. Raabizaci obsáhl skutečně ve všech společenských vrstvách počínaje ve státních statcích a panstvích zrušením jezuitského řádu, postupuje dále ke statkům komorním, rušení klášterů, až došlo na statky královských měst a v některých oblastech i na soukromé dvory vrchností (Němec, 2004).

Přidělované pozemky se honosily dědičným titulem a byly přidělovány převážně těm, kdo neměli vlastní půdu. Každý získal stejný díl úrodné i neúrodné země na základě smluv, v nichž byly stanoveny platy za relucii roboty (peněžní náhrady za naturální dávky) a za přidělenou půdu. Zároveň tyto písemné podklady sloužily jako předchůdce pozemkové knihy a pozemkového katastru. Pozemky měly pravidelné tvary s rovnoběžnými stranami, byly několikanásobně delší, než širší (Němec, 2004).

Celkem bylo v Čechách rozparcelováno 148 panství, na Moravě 69. Jedno panství mělo několik desítek vsí a několik měst. Osídlováním poddaných na pozemky velkostatků vzniklo v té době v Čechách 128 nových vesnic, na Moravě 67, tak státní i církevní půda již zůstala natrvalo rozparcelována (Němec, 2004).

Další pozemková reforma se datuje **rokem 1848**, kdy došlo císařským patentem ke **zrušení poddanství a roboty**. Její výsledek nebyl zdaleka tak úspěšný, jako raabizace Františka Antonína Raaba v první pozemkové reformě, neboť bývalí poddaní – tzv. pachtýři půdy se stali majiteli pozemků de iure, které do té doby obhospodařovali a byli povinni zaplatit takto nově nabytý majetek (který však nebyl povětšinou nikdy uhrazen). Bohužel se později situace komplikovala ještě více, především na místech, kde raabizace nebyla provedena. Nově získané pozemky neměly přístupové cesty, byly rozptýlené, nevhodných tvarů a docházelo k jejich dalšímu dělení mezi potomky institutem dědění, prodejem, či rozdělováním v důsledku železničních a cestních sítí. Zhoršující se hospodářské výsledky přispěly k myšlence scelování (komasaci) pozemků, jehož první etapa proběhla v letech 1838 až 1939 na podkladě zákona č. 92/1883 Ř. z., (říšského zákoníku) o scelování pozemků. Nejprve se sloučily pozemky různých vlastníků do bloku a následně se racionálně dělily na samostatné části tak, aby jejich výsledek odpovídal velikostí a kvalitou souhrnu původních pozemků jednotlivých vlastníků. Na Moravě se

komasace týkala zhruba 300 obcí, ale v Čechách pouze několika (Němec, 2004).
Druhá etapa komasace – kapitola - Kolektivizace po roce 1948.

Novým popudem k další pozemkové reformě byla Velká říjnová socialistická revoluce roku 1917, kdy dostali ruští rolníci možnost půdu užívat po znárodnění veškerého majetku. Tento příklad následovalo 21 dalších evropských států (Němec, 2004).

Podle statistik vycházejících z doby před první světovou válkou vlastnilo v Čechách 81% všech držitelů půdy jen 33%. Na Moravě bylo 75% všech držitelů půdy, jež vlastnili jen 17% půdy a Slezsko mělo na 100 ha jen 0,1% z celkového počtu. Situace v Čechách a na Moravě v zemědělském podnikání na velkostatkách nebyla příliš výnosná. Zemědělství trpělo nedostatkem místních zemědělských dělníků, výrobní oblast byla utlačována zámořským dovozem a sužována vylidňováním krajů emigrací. Tehdejší státní zemědělská politika v prostoru Rakouska-Uherska však neměla moc k jakékoli reformě (Němec, 2004).

3.5.2. Pozemková reforma v roce 1919

Zákonem 9. listopadu 1918 **o obstarání velkostatků** stát stanovil, že není možné žádné zcizení, zastavení a zatížení statků zapsaných v zemských deskách, čímž už ve svém prvopočátku zamezil velkostatkářům, církvi i šlechtě v transakcích, aby manipulovali s půdou ve svůj prospěch a mohli tak být na obtíž následující pozemkové reformě (Němec, 2004).

Následuje **záborový zákon** z 16. dubna 1919, který zabral všechnu půdu i s nemovitostmi ve výměře nad 150 ha obdělávané půdy, případně 250 ha celkové výměry. Zákon však umožňoval tuto hranici navýšit z ekonomických důvodů, pro zajištění historických památek, přírodních krás a uměleckých děl do 500 ha. Ze záboru byly vyloučeny jen objekty právně i hospodářsky samostatné, jež nesloužily k hospodaření na zabraných nemovitostech, dále pak majetek zemský, okresní a obecný. Veškerý zabraný majetek musel být evidován pomocí tzv. úředního soupisu, kterým se ukládalo všem vlastníkům zabraného majetku, aby pozemkovému úřadu předložili na předepsaných tiskopisech seznamy, z nichž vyplývaly všechny okolnosti rozhodné pro evidenci zabraných velkostatků. V českých zemích bylo ze 786 držitelů

zabraného majetku 718 osob fyzických a 68 právnických. U církevních statků byla zabrána půda na 489 749 ha, z toho bylo 111 062 ha půdy zemědělské. Na celé republice činila zabraná zemědělská půda 16,5% veškeré zemědělské půdy (Voženílek, 1924).

Každý zabraný zemědělský majetek se skládal z jedné, či více hospodářských jednotek. Tyto byly spravovány buď v režii majitele, anebo pronajaty jako celek, či jeho části. Statistika jednotek nebyla nikdy pořizena, jelikož rozčlenění zabrané půdy bylo značně obtížné (Voženílek, 1924).

Do záboru půdy spadalo i tzv. příslušenství (bez objektů, které byly právně a hospodářsky samostatné a nesloužily k hospodaření na zabrané půdě). Dále zejména zemědělsko - průmyslové závody a podniky, jestliže patřily vlastníkům ze zabraného pozemkového majetku. Nejvíce zastoupeny jsou cihelny (496), pily (406), lihovary (334), mlýny (276) a pivovary (236), (Voženílek, 1924).

Postupně se prosazovalo ze strany velkostatkářů udělování výjimek v jejich prospěch a záborový zákon ztrácel na své účinnosti (Voženílek, 1924).

29. května 1919 byl vydán zákon **o zajištění půdy drobným pachtýřům**, kteří měli právo žádat o postoupení zemědělského pozemku do svého vlastnictví za náhradu nebo aby jim byl pozemek ponechán v pachtu, jestliže patří státu podle zákona o zabránění velkého majetku, či je zapsán v zemských deskách, statku církevním a nadačním. Toto právo se vztahuje i na obytné a hospodářské stavení s pozemkem, na kterém jsou postavena, na dvorky, domovní zahrádky jím užívané na základě pachtovního poměru. Pachtýř měl právo na užívání pozemku od vlastníka po dobu nejméně 6 let na základě žádosti u vlastníka (R. Vonka, 1920). Účelem bylo přejít z nevyhovujícího poměru pachtovního do vlastnictví, proto podle zákona následoval výkup dlouhodobých pachtů, u kterých byl podmínkou pachtovní poměr trvající alespoň 18 let. Do přihlašovacích řízení se však přihlásilo neočekávané množství oprávněných pachtýřů s pachtu v poměru i 150 let. Pachtýři se tak zbavili hospodářské nejistoty, po které následovalo zakládání hnutí drobných zemědělců a odborové organizace určené k propagování požadavků pozemkové reformy. Průměrná náhrada zaplacená za vykoupené pachtu v republice činí 1,773 Kč za ha na vykázaných 101 119,8672 ha (Voženílek, 1924).

Zákonem ze 17. prosince 1919 **o vyvlastnění pozemků pro stavbu** obytných nebo veřejných budov bylo stanoveno, že pozemky dosud nezastavěné nebo zastavěné, ale nesloužící k obytným účelům mohou být vyvlastněny pro stavbu obytných domů i budov určených pro veřejnou potřebu, či komunikace. Vyvlastnit nešly pouze vzrostlé sady a nemovitosti, u nichž bylo prokázáno vlastníkem, že je potřebuje nutně pro svou vlastní živnost, hospodářství, dům a domácnost. Stejně tak i budovy historické i umělecké ceny podle památkového úřadu (Voženílek, 1924).

30. ledna **roku 1920** byl přijat **zákon přidělový**, kterým stát sám stanovoval, jak naloží s takto nově nabytým majetkem z pozemkové reformy, také dává základy k seřízení rolnického nedílu, což je zemědělský podnik chráněný ke změnám na zemědělském trhu (zemědělská půda měla zůstat jako samostatný zemědělský celek). Zabranou půdu přiděluje pozemkový úřad malým zemědělcům, domkářům, drobným živnostníkům, zaměstnancům zemědělským i lesnickým, bezzemkům i legionářům. Půda je přidělována ke zřízení malých zemědělských podniků, které stačí k obživě hospodáře a jeho rodiny tak, aby na ní stačil hospodařit sám bez cizí pomoci. Obvykle zákon považoval za soběstačnou usedlost výměru o 6 – 10, případně 15 ha zemědělské půdy, dle kvality špatné, střední, nejlepší. Cenu stanovoval Pozemkový úřad tak, aby byla uhrazena cena přejímací a výlohy spojené s výkupem a přidělem, dále přírážka 15% ve prospěch fondu na podporu vnitřní kolonizace vypočtená z výloh a 15% přírážka ceny přejímací, určená k částečné úhradě ztrát, jež vznikaly státu. Přídělový komisař měl vypracován seznam všech parcel u přejímaných objektů i se seznamem osob hospodařících na přejímaných objektech, který byl opatřen i grafickým plánem na otiscích katastrálních map. V žádostech o přiděl ze zabraného majetku by připadal jeden žadatel v jejich úhrnném počtu na každých 0,9 ha zemědělské převzaté půdy. Z celkového počtu 188 927 uchazečů bylo vyhověno přidělem 117 152 osobám a 71 775 osob bylo zamítnuto (Voženílek, 1924).

11. března 1920 **zákon o úvěrové pomoci** nabyvatelům půdy (úvěrový zákon), sloužící k získávání půdy do vlastnictví až do devíti desetin přidělové ceny, k získávání a stavbě budov obytných a hospodářských až do poloviny jejich ceny. Poskytnutý úvěr byl dlouhodobý s nezvyšujícím se úrokem (Voženílek, 1924).

Příslušným orgánem pro československé pozemkové reformy byl Státní pozemkový úřad v období od 15. října 1919 do 1. května 1935 (Voženílek, 1924).

Z pozemkové reformy bylo do konce roku 1932 zabráno 17% zemědělské půdy – tato byla přidělena novým majitelům v počtu 64,6% a celých 30,2% zůstalo v rukou majitelů dosavadních. Celých 5,2% zbylo stále v záboru (Němec, 2004).

Ovšem, jen minimální část půdy se dostala do rukou drobných rolníků, neboť na základě dohod v roce 1935 o ukončení pozemkové reformy uzavřených mezi velkostatkáři a Státním pozemkovým úřadem reforma dále nepokračovala. Konečné datum stanovili na rok 1955, případně 1965, a tak drobní uchazeči získali pouze 644 tisíc hektarů zemědělské půdy (Němec, 2004).

Zatímco počet malých a středních rolníků na základě reformy nijak nevzrůstal, naopak velkovýrobní podnikatelé zažívali rozmach. Podíváme-li se na majetky maďarské a německé šlechty, zjistíme, že reformou nijak zvláště neutrpěli, neboť jim byly pozemky ponechány v převážné části. Konfiskované pozemky, které zůstaly nedořešeny, přešly do pozemkové reformy po roce 1945 (Němec, 2004).

3.5.3. Vliv pozemkové reformy na produkci

Dr. Brdlík sledoval účinek pozemkové reformy na zemědělskou produkci v Československu – kdy podle záborového zákona pro účely pozemkové reformy bylo zabráno asi 1 200 000 ha velkostatkářské zemědělské půdy, a z toho 150 000 ha byla obhospodařována drobným nájmem jako selské statky, takže se produkce nijak výrazně nezměnila. U pšenice úbytek 0,6%, u žita přírůstek 2,9%, ječmene – 3,5%, oves +3,4%, brambory + 0,8%, líh – 6,4%, hovězí dobytek +3,4%, mléko - 1,8%, máslo +7,4%, drůbež + 6,4%, vejce + 7,1%. Celkový vzestup produkce promítnutý do peněz činil + 1,3%. Přírůstek zemědělsky činných osob + 1,3%. Takže přesun produktivity přispěl k soběstačnosti státu, neboť v celkové obchodní bilanci vykazoval poměrnou pasivitu této oblasti. Pozemková reforma nezpůsobila pokles cen ani u nezabraných pozemků, které nebyly dány státem k možnostem odkoupení i přesto, že se zemědělci snažili pod nedostatkem půdy vyhánět její ceny vysoko nad její hodnotu – oproti státní cenové regulaci ale neuspěli. Pozemkovou reformou byla

dotčena také poměrně dlouhá řada těch, co se k přidělům nedostalo, neboť rozdělovat omezený půdní fond donekonečna bylo nemožné (Voženílek, 1924).

3.5.4. Druhá pozemková reforma

Druhá pozemková reforma vyhlášená v dubnu 1945 po druhé světové válce, byla rozdělena do tří etap:

První etapa:

Započatá dekretem prezidenta republiky zahrnovala osídlení zemědělské půdy Němců, Maďarů a dalších nepřátel státu zemědělci českými, slovenskými a jinými slovanskými. Takto zkonfiskovaná půda přešla do kompetence Národního pozemkového fondu, který zároveň upravoval podrobně podmínky pro přiděl zkonfiskovaného majetku. Půda se dostávala do rukou vlastníkům do výše 15 ha a zahrnovala bezzemky, domkáře, malé a střední rolníky. Zemědělská družstva vytvořená z bezzemků a malorolníků i drobní řemeslníci obhospodařovali 0,5 ha. Půda byla rozdělována přívětivým způsobem – 8 ha orné půdy nebo 12 ha půdy zemědělské závislé na bonitě. Stejně tak úplata za přidělenou půdu nesměla přesáhnout dvouroční průměrnou úrodu z přiděleného pozemku, a bylo přihlíženo i k majetkovým a rodinným poměrům, kdy měl Národní pozemkový fond právo rolníky od placení osvobodit zcela. Stát dále pečoval o nové osídlence levnými i bezúročnými úvěry. V této etapě pozemkové reformy bylo rozděleno mezi malorolníky a bezzemky 1 204 743 ha půdy. Takto zestátněná půda byla zčásti předána do organizace státních statků, dále veřejným organizacím pro parky a obecní sady (Němec, 2004).

Tato etapa nesplnila očekávání, jelikož jejím cílem bylo zbavit pozemkového vlastnictví osoby maďarské a německé národnosti, také na drobné zemědělce se nedostalo potřebné množství půdy k hospodaření. Ovšem dekretem č. 33 z roku 1945 se upravovaly otázky občanství – podle nějž Maďaři a Němci své občanství pozbyli a na základě loajality k nově nabytému zřízení mohli opět žádat o navrácení majetku, kterému bylo vyhověno. Také se předpokládalo, že se pohraničí bude

osidlovat bezzemky z vnitrozemí, jelikož čeští občané již v pohraničí žádní nebyli. Noví osídlenci ale neměli dostatek zkušeností, tak postupně krachovali a na jejich místo se dostávali „tuneláři“, kteří hospodářství naprosto zničili a následně se odstěhovali pryč (Kořátko, 1949).

Rozdělování půdy a její přidělení nekvalifikovaným osobám mělo následek ve snížené produktivitě práce, zhoršení zásobování a výrobě, proto zůstalo v platnosti nařízení Protektorátu o nuceném výkupu přebytků. Rolníci tak zpětně reagovali tím, že přebytky prodávali tajně na černém trhu, což se nelíbilo komunistům, kteří pochopili, že systém výkupních cen není slučitelný s tak nízkou cenou potravin. Tak následovala vítěznou komunistickou stranou další etapa pozemkové reformy směřující naprosto bezostyšně proti všem českým a slovenským vlastníkům na území celé ČSR (Kořátko, 1949).

Druhá etapa:

Znamenala v roce **1947** vydání zákona o **revizi první pozemkové reformy** směřující k odstranění jejích nedostatků. Jejím následkem se odebírala všechna půda statkářům, která přesahovala rozsah určený zákonem pozemkové reformy z roku 1919. Jednalo se o půdu ze zemědělských podniků přesahujících 250 ha celkové plochy nebo 150 ha orné půdy. Do revize půdy nyní spadala také půda ponechaná statkářům při obcházení zákona o pozemkových reformách z roku 1919, ale i půda, která v roce 1919 pozemkové reformě nepodléhala pro nedostatečné hranice, nyní již však do pozemkové reformy patřila. Výkupu podléhala dále i půda zbytkových statků nad 50 ha přidělená nezemědělcům. Výkupní cena půdy se pohybovala v cenách půdy z let 1913 – 1914. Revizní komise měly za úkol získat maximum půdy, kterou komunistické komise dělily mezi bezzemky a malorolníky za minimální ceny, čímž roztříštili půdní fond, ale posílily politicky své postavení (Němec, 2004).

Nekomunistické strany se proti úplnému výkupu půdy začaly bouřit a poukazovaly na to, že placením náhrad za pozemky podle cen z roku 1913 - 1914 dojde k devalvaci měny, a tím i k znevýhodnění pozemkových vlastníků. Komunisté naopak

chtěli rozdělit na 2000 zbytkových statků, aby měli na přiděly 200 000 ha půdy. Přišel kompromis v podobě zákona č. 142/1947, který ponechával minimální výměru půdy, jež nesměla být vykoupena na hranici 50 ha. Dotčení komunisté hned na to sestavili osnovu „o přidělu půdy rolníkům“ s návrhem parcelace neobhospodařované půdy nad 50 ha. Jelikož šlo o zásah do nedotknutelnosti soukromého vlastnictví, pro nějž by musel být schválen ústavní zákon, osnova neprošla (Němec, 2004).

Třetí etapa:

Komunistický převrat v únoru **1948** změnil situaci a témata z minulého roku se opět projednávala. Etapa byla považovaná za „komunistickou“ podle hesla: „půda patří těm, kdo na ní pracují“ (Němec, 2004).

V březnu byl vydán doplněk o revizi pozemkových reforem, kterému podléhala veškerá půda ze statků zbytkových i církevních hospodářství, čímž bylo téměř zlikvidováno statkářské pozemkové vlastnictví. Majitelé zbytkových statků mohli dále hospodařit na hospodářstvích o velikosti 5-10 ha (Němec, 2004).

Březnovým zákonem 1948 o nové pozemkové reformě přišla na řadu pod nucený výkup zemědělská i lesní půda nad 50 ha i s půdou, která nebyla obdělávaná vlastníkem. Tato se vykupovala za cenu průměrnou v posledních deseti letech, ale velkým hospodářstvím byla cena snížena o 20% a do vlastnictví byla předána za výkupní cenu o 10% zvýšenou, splatnou do 15 let. Vykoupená půda se rozdělovala stejným způsobem, jako v uplynulých etapách, díky čemuž se vytvářela nová samostatná hospodářství, která nesměla překročit 5 ha v oblastech řepářských, 8 ha v obilnářských, 10 ha v bramborářských, 15 ha v pastvinářských. Realizací této etapy uskutečněné po roce 1948 byly pověřeny místní národní výbory, rolnické komise a místní organizace Jednotného svazu československých zemědělců a dokončily tak nejen likvidaci velkých hospodářství, ale zamezení spekulacemi s půdou (Němec, 2004).

Do 1.10 1948 bylo z pozemkové reformy rozděleno 943 271 ha půdy, z toho 270 292 zemědělské. Až 60% připadlo do hospodaření státních statků, lesů a

zemědělských družstev. Z přidělu ČSR získalo půdu 72 678 uchazečů. Tato reforma byla ukončena k roku 1950 (Němec, 2004).

Pozemkové reformy z let 1945-1949 však nepřinesly až tolik pozitivních změn zejména při osídlování pohraničí pro jejich nové obyvatele, kteří přicházeli do zcela jim neznámých podmínek, a tak po počátečních nezdarech opět hospodaření opouštěli. Přibývalo zemědělské půdy, kterou nikdo neobdělával, proto zůstávala na správě státních statků. Současně ale došlo ke změně sociální struktury v zemědělství, neboť se rozrostlo střední rolnictvo a v zemědělství převládla malovýroba (Němec, 2004).

3.5.5. Kolektivizace po roce 1948 - konec soukromého vlastnictví půdy v Čechách

Komunistická vláda přijímala nové zákony již v průběhu třetí etapy pozemkové reformy, kterými bylo zásadně omezováno právo soukromého vlastnictví na veškerou zemědělskou půdu. Zákony o převodu nemovitostí, o pronájmech zemědělské a lesní půdy, o zamezení drobení zemědělské půdy, podle kterých nemohla být půda svévolně parcelována, volně prodávána a kupována, předávána do pachtu, čímž trh se zemědělskou půdou ustal až do roku 1989 (Němec, 2004).

Následuje období potlačených vlastnických vztahů k půdě se snahou nastolit „všelidové“ vlastnictví. Likvidují se přístupové cesty k pozemkům, ruší se hranice pozemků fyzicky i v katastrech nemovitostí, aby se navýšily neúměrným způsobem rozlohy jednotlivých zemědělských pozemků (Němec, 2004).

Z vlastnických vztahů se stávají pouze vztahy „uživatelské“. Na půdě ve vlastnictví sáto vznikají jednotná zemědělská družstva a státní statky až do 70. let. V tomto období zahrnují většinou území jedné obce (jedno katastrální území). Je zaveden třídní rozpis dodávek pro rolníky, který není možné splnit, jelikož záměrně přesahuje možnosti rolníků. Následují trestní sankce, nekonečné prohlídky, vypínání elektrického proudu....podle hesla, kdy nikoli dobře situovaný, ale zbídačený rolník vstoupí do družstva. Rozšířenou formou nátlaku byl „**nucený pacht**“ při němž místní úřady přidělovaly rolníkům půdu bez hospodářů, aby tím zvýšily jejich dodávkové povinnosti. Další formou byla „**výměna pozemků**“ pro stále soukromě hospodařící

rolníky, kdy dostávali pozemky nižší kvality a na vzdáleném místě od jejich pozemků (Majerová, 2003).

Násilně kolektivizovaná družstva však neměla dobré hospodářské výsledky, postupně se zadlužovala a příjmy rolníků zůstávaly daleko pod životním minimem (Majerová, 2003).

Státní statky byly zřízeny 1. 1. 1949 a přebíraly některé objekty bývalých šlechtických velkostatků, statků zbytkových a statků církevních z revize I. pozemkové reformy, čímž sice výměra půdy nabývala, ale na druhé straně tak musely obhospodařovat velmi rozdrobený majetek, který byl zanedbaný, neměly dostatek pracovní síly, nekvalitní chovy, dopravní síť (Majerová, 2003).

Od let sedmdesátých přichází vlna slučování a rozšiřování zemědělských podniků. Státní statky hospodaří na celých okresech a Jednotná zemědělská družstva na více katastrálních územích (Němec, 2004).

Ke slučování v sedmdesátých letech vedlo více důvodů, především potvrzení politického a hospodářského kurzu nastoupeného po roce 1948, který vyloučil alternativní formy zemědělské výroby a potlačil náznak privatizace z konce šedesátých let. Je vyměněna řídicí struktura a celé řízení má přísná politická kritéria. Centrální plánování je snáze ovladatelné a noví lidé jsou přijímáni do funkcí při přesně určených podmínkách (Majerová, 2003).

Druhá etapa scelování půdy proběhla v letech 1940 – 1954, kdy bylo vydáno vládní nařízení č. 171/1940 Sb., podle kterého byla rozšířena působnost moravských zemských scelovacích zákonů na území celého Protektorátu Čechy a Morava.

Po druhé světové válce, v roce 1948 byl vydán zákon č. 74/1948 Sb., o některých technicko-hospodářských úpravách pozemků (scelovací zákon), který specifikoval některé okolnosti scelování. Následně je zrušen vládním nařízením č. 47/1955 Sb., o opatřeních v oboru hospodářsko-technických úprav.

Samostatně hospodařící rolníci zaujímají v sedmdesátých letech tak malou část zemědělství, že se přestávají evidovat. Takto uspořádaná struktura zůstává až do počátku let devadesátých. Toto období se považuje za místo, v němž se objevují první náznaky problémů centralizovaného řízení (Němec, 2004).

Listopadovými událostmi v roce 1989 dochází v zemědělství k velkým změnám jejich struktur jako příprava k privatizaci, pro kterou chyběly zákony, kontroly, propojenost a organizovanost. Otevírá se zde spousta otázek o navrácení majetku původním vlastníkům. Zemědělská družstva přecházejí na menší celky a fyzické osoby – tzv. samostatně hospodařící rolníci a jejich počet neustále narůstá. Po roce 1989 obhospodařovali 0,3% zemědělské půdy, v roce 2000 skoro 26%, právnické osoby zaujímaly 74% zemědělské půdy. Rozdíly najdeme v poklesu výměry zemědělské půdy ze 153 na 136 ha u fyzických i právnických osob, zatímco samostatně hospodařící rolníci svou výměru zvýšili v průměru z 1206 na 1502 ha. Dalším aspektem je poloha zemědělského půdního fondu – oblasti s vysokou výnosností a produkční schopností půd ve vnitrozemí mají i vysokou koncentraci zemědělských podniků, zatímco příhraniční oblasti s nízkou výnosností mají koncentraci zemědělských podniků na velkých výměrách nízkou, podpořenou odlivem zemědělců z příhraničních oblastí (Němec, 2004).

Rokem 1991 začíná proces zákonných pozemkových úprav zákonem č. 284/1991 Sb., o pozemkových úpravách a pozemkových úřadech, následovaný zákonem č. 139/2002 Sb., účinného od 1. 1. 2003, kterými se uspořádávají majetková práva k pozemkům, dochází ke změnám parcel, jež se slučují i rozdělují, zajišťuje se k nim přístup, především se stanovují jejich hranice. K závaznému podkladu pro územní plánování slouží zákon č. 344/1992 Sb., o katastru nemovitostí. Předpokládá se tak obnova soukromého vlastnictví půdy, která je k dnešnímu okamžiku stále ve svých počátcích a předpokládaný konec je odhadován úředníky státními za příštích cca 12 let, zatímco soukromými zemědělci na dobu k potřebě jejich vnoučat (Němec, 2004).

3.6. Pozemkové reformy v zahraničí - Evropa

Albánie

Procházela třemi vlnami pozemkové reformy od konce druhé světové války. V roce 1946 komunistická vláda vyvlastnila velké majetky na farmách a následně přerozdělila půdu mezi malé rolníky. V padesátých letech se země reorganizovala do

zemědělských družstev a po roce 1991 se půda přerozdělila zpět mezi soukromé rolníky. Dostupné z <http://en.wikipedia.org/wiki/Land_reform>.

Bulharsko

Od nezávislosti v roce 1878 byly velké majetky tureckých šlechticů přerozděleny mezi malé rolnické farmy. Další reformy byly uskutečněny v roce 1920 – 1923 s maximálním vlastnictvím 30 ha. Dostupné z <http://en.wikipedia.org/wiki/Land_reform>.

Dánsko

V roce 1849 zakazovala ústava vytvoření nových lén a současně slíbila zrušení lén stávajících, což se uskutečnilo až rokem 1919. Léno bylo přeneseno do obyčejného vlastnictví a mohlo být kupováno, prodáváno a děděno. Hodnota léna byla zhodnocována státem. Dostupné z <http://en.wikipedia.org/wiki/Land_reform>.

Finsko

V roce 1757, když Finsko bylo částí Švédska, počíná parcelace pozemků, v níž se nahrazuje středověký model skládající se z řady pásů modelem polí a lesů pro jednu farmu. Další parcelace pozemků začala roku 1848, kdy Finsko bylo částí Ruska, a upevnila myšlenku soustředit půdu k jedné nemovitosti. Po finské občanské válce, kdy se Finsko stalo nezávislé, následovala nová série pozemkových reform, které zahrnovaly přenos smlouvy o pronájmu – držení půdy k pronajímateli a zákaz lesních společností získávat půdu. Dostupné z <http://en.wikipedia.org/wiki/Land_reform>.

Francie

Hlavní a do dnešního dne platná pozemková reforma proběhla během druhé fáze francouzské revoluce. Dostupné z <http://en.wikipedia.org/wiki/Land_reform>.

Řecko

V roce 1835 byly přerozděleny převážně turecké šlechtické majetky na malé rolnické farmy. Dostupné z <http://en.wikipedia.org/wiki/Land_reform>.

Estonsko a Lotyšsko

Při jejich založení 1818 – 1819 vyvlastnily velké pozemkové majetky baltických Němců a přerozdělily je mezi drobné rolníky. Dostupné z <http://en.wikipedia.org/wiki/Land_reform>.

Maďarsko

V roce 1945 byl vyvlastněn každý majetek větší 57 ha bez náhrady a rozdělen mezi rolníky. V padesátých letech nastalo podle vzoru sovětského svazu kolektivní vlastnictví. Po roce 1990 jsou družstva rozpuštěna a půda je rozdělena mezi soukromé maloroelníky. Dostupné z <http://en.wikipedia.org/wiki/Land_reform>.

Irsko

Po irském hladomoru patřila téměř všechna půda protestantské nadvládě a agrární reforma byla dominantním problémem země. Irský poslanecký klub „protlačil“ britskou poslaneckou sněmovnou její pokusné zahájení v roce 1870. Tato trvala následných padesát let. Dostupné z <http://en.wikipedia.org/wiki/Land_reform>.

Litva

Hlavní pozemková reforma byla zahájena roku 1922 a zabírala půdu hlavních vlastníků – aristokratů a přerozdělila ji novým vlastníkům – primárně vojákům a malým vlastníkům. Dostupné z <http://en.wikipedia.org/wiki/Land_reform>.

Černá Hora a Srbsko

Pozemková reforma přerozdělila po nezávislosti roku 1830 turecké šlechtické majetky mezi malé rolníky. Dostupné z <http://en.wikipedia.org/wiki/Land_reform>.

Prusko

Pruský král Frederick William I. provedl jako první v Evropě parcelaci pozemků jako reakci na Napoleonovy agrární reformy. Reforma pomohla vytvořit střední třídu pruských malých zemědělců. Dostupné z <http://en.wikipedia.org/wiki/Land_reform>.

Rumunsko

Po neúspěšných pokusech pozemkové reformy státníka Mihaila Kogălniceana bezprostředně po sjednocení Rumunska roku 1863 došlo k reformě až roku 1921 a 1945. Dostupné z <http://en.wikipedia.org/wiki/Land_reform>.

Slovinsko a Chorvatsko

Reforma z roku 1919 přerozdělila majetky šlechticů mezi rolníky pěstitele. Následovala komunistická reforma v roce 1945. Dostupné z <http://en.wikipedia.org/wiki/Land_reform>.

Ukrajina

Pozemková reforma na Ukrajině probíhá již od roku 1991, přičemž zásadní problémy jako např. privatizace zemědělské půdy, vytvoření funkčního trhu s půdou, zřízení zemědělského katastru aj. nejsou stále vyřešeny. Dostupné z <<http://www.businessinfo.cz/cz/clanek/ukrajina/ukrajina-seminar-pozemkove-reformy/1000905/60292/>>.

Imperiální Rusko

Nevolnictví uplatňované v Rusku od 16. století bylo zrušeno až roku 1861 a rolníci dostali nazpět své domy a sady, parcely a přiděly orné půdy. Za parcely platili rolníci fixní nájemné, které mohlo být plněno také osobní prací. Parcely mohly být navraceny rolníkům i s peněžní půjčkou od cara, kterému spláceli půjčku celých 49 let při 6% úroku. Cílem bylo přimět rolníky k pronájmu pozemků od svých bývalých pánů. Dostupné z<http://en.wikipedia.org/wiki/Imperial_Russia>.

Normální velikost přidělu pro obživu rodiny při trojpolním systému hospodaření činila cca 170 000 m². Pozemky byly pronajímány za ceny výhodné pouze pro vrchnost – celková hodnota pozemku dosahovala 185 až 275% normální nájemní hodnoty parcel, proto rolníci neměli šanci splácet a postupně půdu opouštěli a bloudili po Rusku při hledání nové práce. Dostupné z<http://en.wikipedia.org/wiki/Imperial_Russia>.

V listopadu 1906 císař Mikuláš II. umožnil rolníkům hospodařícím na pronajatých parcelách osvobození od poplatků, což mělo hluboký dopad na venkovskou ekonomiku Ruska. Dostupné z <http://en.wikipedia.org/wiki/Imperial_Russia>.

Stolypinova reforma

Obsahuje agrární reformy prováděné v Rusku mezi léty 1901 – 1920 Petrem Stolypinem, ministerským předsedou. Cílem bylo přeměnit tradiční formu ruského zemědělství, jehož podstatou je kolektivní vlastnictví na rozptýlených přídělích půdy. Stolypin založil v nové agrární reformě kapitalistickou formu soukromého vlastnictví a moderní konsolidované farmy. Rozvíjelo se rozsáhlé individuální zemědělství, vzdělávání v oblasti zemědělství, a nové metody v dostupnosti k úvěrům pro zemědělce, včetně zlepšení práv zemědělců. Tyto reformy položily základ pro tržní zemědělský systém ruských rolníků. Rolníci se organizovaně přesídlovali na Sibiř za podpory vlády v podobě dotací a osvobození od některých daní a získávali tak 16,5 ha půdy na člověka. Dostupné z <http://en.wikipedia.org/wiki/Stolypin_reform>.

Bolševické Rusko

Do bolševického Ruska spadá vyhláška o půdě, kterou napsal V.I. Lenin a byla schválena 17. října 1917 na druhém sjezdu sovětských dělnických, vojenských a rolnických zástupců. Touto vyhláškou bylo zrušeno soukromé vlastnictví a následovalo přerozdělení pozemků šlechty, církve a klášterů mezi rolníky. Tato vyhláška se stala 19. února 1919 základním zákonem země. Dostupné z <http://en.wikipedia.org/wiki/Decree_on_Land>.

Skotsko

Agrární reformou v roce 2003 končí historické dědictví feudálního práva a vytváří se prostor pro venkovské komunity a právo na nákup půdy ve Skotsku. Dostupné z <http://en.wikipedia.org/wiki/Land_reform>.

Švédsko

V roce 1757 začíná parcelace půdy, ve které se mění středověký princip dělení všech polí ve vesnici do pásů, z nichž každý patří farmě na princip, při němž vlastní každá farma více velkých oblastí půdy. Půda se přerozdělovala poměrem

k původnímu vlastnictví a došlo k socializaci vzdálených neobývaných lesů. Ve 20. století došlo k regulaci délky minimální smlouvy nájemce zemědělství na 25 let. Dostupné z <http://en.wikipedia.org/wiki/Land_reform>.

4. Průběh pozemkové reformy v regionu

4.1. Pozemková reforma v regionu - historie

První pozemková reforma na velkostatku Antonína Vidmanna – Sedlnického Luka nad Jihlavou:

Cílem první pozemkové reformy na velkostatku Antonína Vidmanna bylo rozdělit velké soukromé pozemkové vlastnictví a uspokojit zájmy drobných držitelů půdy. Pozemkové vlastnictví podlehlo reformě záborového zákona z roku 1919, jež stanovil zábor pozemkového majetku nad 150 ha půdy zemědělské nebo nad 250 ha veškeré půdy. O rozdělení zabraného majetku od velkostatkářů se rozhodovalo přidělovým zákonem z roku 1920, podle něž měla nerozdělená půda zůstat původnímu majiteli jako tzv. zbytkový statek s výměrou, která nesměla klesnout pod 30 ha, aby statek zůstal životaschopný. Dostupné z <<http://www.lukanadjihlavou.cz/prvni-pozemkova-reforma-na-velkostatku-antonina-widmanna-sedlnickeho/d-46019/p1=4047>>.

K velkostatku Antonína Vidmanna – Sedlnického patřilo po první světové válce 1525,15 ha půdy, z toho 609,50 bylo zemědělské. Obhospodařování probíhalo na sedmi dvorech: v Bítovčicích, v Kozlově, Lukách, Otíně, na Rytířsku, ve Vysokých Studnicích a ve Svatoslavi. Dvory v Lukách, Kozlově, Otíně a Svatoslavi byly provozovány ve vlastní režii, zatímco ostatní dvory byly propachtovány. Dvůr v Bítovčicích – Václavu Böhmovi, dvory na Rytířsku a Vysokých Studnicích většímu počtu drobných pachtýřů. Dostupné z <<http://www.lukanadjihlavou.cz/prvni-pozemkova-reforma-na-velkostatku-antonina-widmanna-sedlnickeho/d-46019/p1=4047>>.

Roku 1920 majitel statku uzavřel pachtovní smlouvy se zájemci o půdu ze všech vsí na dobu šesti let. V Bítovčicích uzavíral smlouvu s nájemci pachtýř Václav Böhm, čímž byli ostatní nájemci nazýváni podpachtýři. (Nájemce má pouze právo užívací,

nemůže mít při užívání pozemků větší práva než vlastník, také současně s nájmem přecházejí na nájemce práva i povinnosti vlastníka spojené s užíváním pozemku, zatímco pachtýř má pouze právo na užívání pozemku od vlastníka, po dobu nejméně šesti let na základě žádosti u vlastníka, jehož cílem je přejít z nevyhovujícího poměru pachtovního do vlastnictví, kde výkupu dlouhodobého pachtu podléhal zákonný výkup pozemku u pachtovního poměru trvajícím alespoň 18 let). Dostupné z <<http://www.lukanadjihlavou.cz/prvni-pozemkova-reforma-na-velkostatku-antonina-widmanna-sedlnickeho/d-46019/p1=4047>>.

Vlastní pozemkovou reformu provedl přidělový komisař Ing. Karel Malaník (představený jihlavského Komisarátu státního pozemkového úřadu). Po přihláškovém řízení dvůr v Bítovčicích, Otíně a Vysokých Studnicích byly rozděleny celé, zatímco půda na ostatních čtyřech dvorech byla rozdělena z menší části, větší část zůstala původnímu majiteli. Dostupné z <<http://www.lukanadjihlavou.cz/prvni-pozemkova-reforma-na-velkostatku-antonina-widmanna-sedlnickeho/d-46019/p1=4047>>.

Po rozdělení zůstalo majiteli 1194,12 ha půdy, z toho 304,27 ha bylo půdy zemědělské. Z celkové výměry veškeré půdy bylo rozděleno 353,03 ha z toho 325,73 ha zemědělské. Ze záboru byl propuštěn zámek, park a průmyslové objekty, do nichž patřily lihovar, pila a přádelna. Dostupné z <<http://www.lukanadjihlavou.cz/prvni-pozemkova-reforma-na-velkostatku-antonina-widmanna-sedlnickeho/d-46019/p1=4047>>.

Situace na jednotlivých dvorech: dvůr v Lukách zůstalo nejvíce půdy ze všech dvorů – 226,15 ha, z těchto bylo rozděleno 67,55 ha mezi 54 zájemců z Luk, Otína, Jeclova a Svatoslavi. Přídělová cena půdy se pohybovala 1 600 – 4 000 Kč za 1 ha. V Bítovčicích bylo 53 ha rozděleno mezi místní uchazeče a uchazeče z Kamenice. Dvůr v Kozlově měl 103 ha půdy, z nichž 50,08 bylo rozděleno mezi převážně místní přidělce, a zachován zůstal zbytkový statek na 43,92 ha. Dvůr otínský měl původně 62 ha, po směnách čítal ha 83, ze kterých bylo majiteli ponecháno 7,10 ha. Zbylých 76,90 ha se dostalo mezi 58 drobných přidělců. Z nejmenšího dvora na Rytířsku zůstalo původnímu vlastníku 20 ha, ostatních 43 ha se rozdělilo mezi zájemce. 72 ha náležejících dvoru ve Vysokých Studnicích si rozdělili domácí přidělci. Ze

Svatoslavských 81 ha zůstalo majiteli 81 ha jako zbytkový statek a 10 ha bylo přiděleno místním rolníkům. Mimo Luk se cena za 1 ha přidělené půdy pohybovala mezi 1000 – 4000 Kč. Dostupné z <<http://www.lukanadjihlavou.cz/prvni-pozemkova-reforma-na-velkostatku-antonina-widmanna-sedlnickeho/d-46019/p1=4047>>.

K velkostatku náleželo také lesní hospodářství o rozloze 875 ha lesní půdy, z nichž bylo ze záboru propuštěno 872,50 ha a mezi přidělce se rozdělilo pouhých 2,5 ha. Cena lesních přidělovaných pozemků se pohybovala kolem 2000 Kč za 1 ha. Dostupné z <<http://www.lukanadjihlavou.cz/prvni-pozemkova-reforma-na-velkostatku-antonina-widmanna-sedlnickeho/d-46019/p1=4047>>.

Pozemková reforma musela vyřešit i otázku zaměstnanců, jež přišli parcelací o zaměstnání pomocí finančního odstupného, penze a dalšího zaměstnávání. Dostupné z <<http://www.lukanadjihlavou.cz/prvni-pozemkova-reforma-na-velkostatku-antonina-widmanna-sedlnickeho/d-46019/p1=4047>>.

4.2. Výsledky pozemkové reformy v regionu

Pozemková reforma představovala dlouhý a složitý proces, který nebyl ukončen ani do německé okupace. Z výsledků dostupných z roku 1936 bylo k dispozici z celého Československa 4 036 mil. ha půdy. Noví nabyvatelé dostali 1 765 mil. ha, vlastníků zůstalo 1 761 mil. ha a v záboru zůstalo k přerozdělení 563 mil. ha. V roce 1945 došlo k revizi první pozemkové reformy, dalšímu přerozdělování půdy, zániku zbytkových statků, či přeměně ve statky státní. Veškerý majetek Antonína Widmanna – Sedlnického podlehl po 2. světové válce konfiskaci a půda byla rozdělena přidělcům. Dostupné z <<http://www.lukanadjihlavou.cz/prvni-pozemkova-reforma-na-velkostatku-antonina-widmanna-sedlnickeho/d-46019/p1=4047>>.

5. Vliv pozemkové reformy na dnešní držbu půdy v regionu

Po roce 1989 nastává změna politické reprezentace, slíbená náprava křivd minulého režimu a majetkové restituce (podle zákona č. 229/1991 Sb., o úpravě vlastnických vztahů k půdě a jinému zemědělskému majetku) pro zmírnění následků

některých majetkových křivd, k nimž došlo vůči vlastníkům zemědělského a lesního majetku v letech 1948 - 1989. A zároveň dosáhnout lepší péči o zemědělskou a lesní půdu obnovením původních vlastnických vztahů k půdě (zákon č. 229/1991 Sb.).

Porovnat současnou držbu půdy s obdobím po pozemkové reformě (např. před 2. sv. válkou) je obtížné. V současnosti pro evidenci půdy slouží LPIS (Land Parcel Information System), který je koncipován v tzv. půdních blocích, ve kterých jsou vyznačeny jednotlivé pozemky. Tímto je možné zjistit pouze uživatele jednotlivých pozemků, jelikož vlastník tuto zákonnou povinnost nemá. Následným dohledáváním jednotlivých pozemků pomocí dálkového přístupu v katastru nemovitostí je možno zjistit z čísla jednotlivých pozemků systému LPIS i jednotlivou výměru a osobu.

Protože region Luka nad Jihlavou zahrnuje velké území, není možné tímto způsobem reálné informace získat. Rejstřík vlastníků z tohoto regionu s ohledem na zákon o ochraně osobních údajů nelze použít. Seznam čítá k 16. 8. 2011 cca 2000 osob, z nichž je přibližně 10% právnických, ostatní jsou osoby fyzické, ale ve spoustě případů se jméno jedné osoby opakuje u více pozemků.

Statistické údaje regionu Luka nad Jihlavou přímo z webových stránek úřadu uvádí:

Český úřad zeměměřičský a katastrální – obec Luka nad Jihlavou (okres Jihlava, kraj Vysočina) – statistické údaje (ke dni 14. 1. 2012), Dostupné z <http://www.cuzk.cz/Dokument.aspx?PRARESKOD=10&MENUID=10016&AKCE=META:SESTAVA:MDR002_XSLT:WEBCUZZK_ID:688703>:

Tabulka č. 1: Evidence pozemků v katastrálním území Luka nad Jihlavou

Pozemky KN/ZE			
Druh pozemku	Způsob využití	Počet parcel	Výměra m ²
orná půda		353	3889957
zahrada		828	454020
ovocný sad		1	1102
travní p.		479	2746688
lesní pozemek		212	1976013
vodní plocha	nádrž přírodní	2	304
vodní plocha	nádrž umělá	2	1383
vodní plocha	rybník	12	40786
vodní plocha	tok přirozený	15	90047
vodní plocha	tok umělý	30	7704
zastavěná pl.	společný dvůr	5	663
zastavěná pl.	zbořeniště	9	1164
zastavěná pl.		1069	240732
ostatní pl.	dobývací prostor	1	16528
ostatní pl.	dráha	6	76646
ostatní pl.	hřbitov	2	10913
ostatní pl.	jiná plocha	239	190737
ostatní pl.	manipulační plocha	45	39456
ostatní pl.	neplodná půda	139	99385
ostatní pl.	ostatní komunikace	262	248052
ostatní pl.	silnice	30	104694
ostatní pl.	skládka	1	14
ostatní pl.	sport. a rekr. plocha	4	11072
ostatní pl.	zeleň	32	201281
Celkem KN		3778	10449341
EN		2	3270
PK		890	5552338
Celkem ZE		892	5555608

Vysvětlivky: KN – katastr nemovitostí, EN – evidence nemovitostí,
PK – pozemkový katastr, ZE - zjednodušená evidence

6. Evidence zemědělské půdy podle uživatelských vztahů

K evidenci půdy slouží LPIS (Land Parcel Information Systém). Jeho základním smyslem je poskytovat kvalitní data o užívané zemědělské půdě v České republice. Účelem je bezproblémové zvládnutí administrace a kontroly žádostí o zemědělské dotace. Český LPIS je nezávislým referenčním registrem, který slouží farmářům jako rychlý zdroj informací o jimi užívané půdě. Dostupné z <<http://www.lpis.cz>>.

Veřejný registr půdy – LPIS byl vytvořen na přelomu roku 2003 a 2004 na základě zákona č. 252/1997 Sb., o zemědělství a jako geografický informační systém slouží primárně k evidenci zemědělské půdy pro ověřování údajů v žádostech o dotace. Jádro registru půdy – evidence půdy dle uživatelských vztahů, která je vedena na základě zákona č. 252/1997 Sb., o zemědělství. Dostupné z <<http://www.eagri.cz>>.

V průběhu vývoje našel další uplatnění – evidence o použití hnojiv, pastvy, přípravků na ochranu rostlin, podklad pro stanovení nitrátové směrnice, či erozní ohroženost. Veřejnosti je určen veřejný registr půdy, naopak registr půdy pro farmáře je určen registrovaným farmářům a spočívá v mapové prezentaci a popisných datech o půdních blocích. Dostupné z <<http://www.eagri.cz>>. <http://eagri.cz/public/web/mze/farmar/LPIS/>

7. Závěr

Závěrem bych chtěla především poukázat na velkou spleť zákonů, které problematiku pozemkových reforem upravují, čímž bylo velmi těžké vystihnout jejich pravou podstatu.

První pozemková reforma směřovala k přesunutí vlastnictví velké části půdy, která byla v rukou cizí šlechty na území Československa. Zábor půdy z této reformy přesahující 150 ha, nebyl s ohledem na povolované výjimky dodržován už v jejím průběhu. Tato reforma nebyla dokončena z důvodu nedostatku zájemců o přiděl půdy a nedostatku finančních prostředků. V současné době hranice 150 ha není dodržována z důvodu pozemkových úprav, kde nelze navrátit původní pozemky

v případě, kdy jsou již zastavěny budovami, či liniovými stavbami. Restituce tuto hranici rovněž nerespektovaly.

Druhá pozemková reforma měla za cíl zbavit pohraničního pozemkové vlastnictví Maďary a Němce, což se zdařilo, a půdu dát k dispozici drobným zemědělcům, na které se ovšem potřebné množství půdy nedostávalo. Také osídlování pohraničí nekvalifikovanými osobami mělo za následek propad hospodaření. V další etapě následovala snaha napravit nedostatky první pozemkové reformy a odebírala se v ní velkostatkářům všechna půda a přidělovala malým rolníkům, čímž došlo k roztržitosti půdního fondu. Závěrečná etapa budovala institut soukromého vlastnictví podle hesla „půda patří těm, kdo na ní pracují“, zlikvidovala velká hospodářství, zakládala se hospodářství malá a zamezilo se spekulacím s půdou.

Kolektivizace prováděná roku 1949 komunistickou vládou naopak soukromé vlastnictví zlikvidovala a nastolila vlastnictví „všelidové“, kdy se ruší hranice pozemků a zakládají se JZD a státní statky.

V 70. letech dochází ke slučování a rozšiřování zemědělských podniků z důvodu snáze ovladatelného centrálního řízení.

Po listopadu 1989 nastává příprava pro privatizaci zemědělských podniků. Do popředí se dostávají otázky navrácení majetku původním vlastníkům podle restitučního zákona.

I přes veškerou snahu při komunikaci s orgány státní správy, se mi bohužel příliš nezdařilo porovnat minulou a současnou držbu půdy s ohledem na pozemkové reformy v regionu Luka nad Jihlavou, poněvadž systém státní správy není k těmto účelům plně vybaven, ale také z důvodů zatím neuskutečněných pozemkových úprav na převážné většině našeho území.

8. Seznam literatury:

- Berry, Sata. 1992, "Hegemony on a shoestring: colonial rule and access to land," *Africa*, 62, 3:327-55
- Bourbeau, Heather. Nov/Dec 2001. "Property Wrongs." *Foreign Policy*. Issue 127, p 78-79 and Nyamu Musembi, Celestine. 2007. "De Soto and Land Relations in rural Africa: breathing life into dead theories about property rights." *Third World Quarterly*. 28:8, 1457-1478.
- De Soto, Hernando. 2000. *The Mystery of Capital: Why Capitalism Triumphs in the West and Fails Everywhere Else*. New York: Basic Books.
- Drimie, Scott. August 2002. "The Impact of HIV/AIDS on Land: Case Studies from Kenya, Lesotho and South Africa." *Food and Agriculture Organization*. and Varley, Ann. "Gender and Property Formalization: Conventional and Alternative Approaches." *World Development*. October 2007. 35:10, 1739-1753.
- Fábry, V., Drobník, J. 1983. *Vlastnictví a užívání půdy a pozemková správa*. 1. vyd., Academia Praha, 472 s.
- Homolka, J., Mach, J. 2009. *Základy podnikové ekonomiky*. 3. vyd., ČZU v Praze, 107 s.
- Kořátko, J. 1949. *Pozemková reforma v Československu*. Ministerstvo informací a osvěty Praha, 35 s.
- Majerová, V. a kolektiv. 2003. *Sociologie venkova v zemědělství*. 4. vyd., Credit Praha, 254 s.
- Meinzen-Dick, Ruth, Markelova, Helen and Moore, Kelsey. 2010. "The Role of Collective Action and Property Rights in Climate Change Strategies." *International Food Policy Research Institute (IFPRI) and Economic Commission for Africa. "Land Tenure Systems and their Impacts on Food Security and Sustainable Development in Africa."* 2009.
- Ministerstvo zemědělství. 1948. *600 let boje o půdu*. 1. vyd., Pražská akciová tiskárna Praha, 61 s.
- Moore, Jina. January 30. 2010. "Africa's continental divide: land disputes." *Christian Science Monitor*.
- Němec, J. 2004. *Pozemkové právo a trh půdy*. 1. vyd., Výzkumný ústav zemědělské ekonomiky Praha, 392 s.
- Rejšek, K., Houška, J. *Sborník z konference Pedologické dny 2001*. 2001. Mendelova zemědělská a lesnická univerzita Brno, 177 s.
- Seják, J. a kolektiv. 1999. *Oceňování pozemků a přírodních zdrojů*. 1. vyd., Grada Publishing, Praha, 256 s.

- Tůma, O., kol., Pánek, J. 2008. Dějiny českých zemí, 1. vyd., Karolinum Praha, 487 s.
- Voženílek, J. 1924. Pozemková reforma v Československé republice. 2. vyd., Rolnická tiskárna - vlastním nákladem Praha, 131 s.
- **Další zdroje:**
 - Business Info.cz. Informace z pracovního semináře OECD: Perspektivy pozemkové reformy na Ukrajině. [online]. © 1997-2011. [cit. 2011 – 09 – 28]. Dostupné z <<http://www.businessinfo.cz/cz/clanek/ukrajina/ukrajina-seminar-pozemkove-reformy/1000905/60292/>>.
 - Český úřad zeměměřičský a katastrální. [online]. Verze aplikace:1.8.7. [cit. 2011 – 07 – 30]. Dostupné z <http://www.cuzk.cz/Dokument.aspx?PRARESKOD=10&MENUID=10016&AKCE=META:SESTAVA:MDR002_XSLT:WEBCUZZK_ID:688703>.
 - Encyklopedie Co je Co. [online]. Optimus s.r.o., 1999 – 2011. [cit. 2011-01-10]. Dostupné z <http://www.cojeco.cz/index.php?detail=1&id_desc=80608&s_lang=2&title=renta%20feud%E1ln%ED>.
 - E-agri.cz. [online]. Ministerstvo zemědělství. © 2009 – 2010. [cit. 2010–12–01]. Dostupné z <<http://www.eagri.cz>>.
 - Klukanová L. Jihlavské listy. [online]. 9. 5. 2008. [cit. 2010-12-01]. Dostupné z <<http://www.ivysehrad.cz>>.
 - Ministerstvo životního prostředí. [online]. © 2008 – 2011. [cit. 2011–02–10]. Dostupné z <<http://www.mzp.cz/cz/puda>>.
 - Němec V., Dějepis.com. [online]. ©1997-2008. [cit. 2010-12-10]. Dostupné z <<http://www.dejepis.com/index.php?page=000&kap=006&pod=2>>.
 - Svěrák V., Městys Luka nad Jihlavou - oficiální web městyse. Redakční systém Vismo®. [online]. 6. 11. 2002. [cit. 2011 – 01 – 15]. Dostupné z <<http://www.lukanadjihlavou.cz/prvni-pozemkova-reforma-na-velkostatku-antonina-widmanna-sedlnickeho/d-46019/p1=4047>>.
 - Vládní nařízení č. 47/1955 Sb., o opatřeních v oboru technicko-hospodářských úprav.
 - Vládní nařízení č. 171/1940 Sb.
 - Wikipedie – otevřená encyklopedie. 1995. Wikimedia project. licence Creative Commons. [cit. 2011-07-19]. Dostupné z <[http://cs.wikipedia.org/wiki/P%C5%AFda_\(pedologie\)](http://cs.wikipedia.org/wiki/P%C5%AFda_(pedologie))>.

- Wikipedie – otevřená encyklopedie. 1995. Wikimedia project. licence Creative Commons. [cit. 2011-07-19]. Dostupné z <<http://cs.wikipedia.org/wiki/Renta>>.
- Wikipedie – otevřená encyklopedie. 1995. Wikimedia project. licence Creative Commons. [cit. 2011-07-19]. Dostupné z <http://cs.wikipedia.org/wiki/Tiberius_Gracchus>.
- Wikipedie – otevřená encyklopedie. 1995. Wikimedia project. licence Creative Commons. [cit. 2011-09-20]. Dostupné z <http://en.wikipedia.org/wiki/Land_reform>.
- Wikipedie – otevřená encyklopedie. 1995. Wikimedia project. licence Creative Commons. [cit. 2011-11-20]. Dostupné z <http://en.wikipedia.org/wiki/Decree_on_Land>.
- Wikipedie – otevřená encyklopedie. 1995. Wikimedia project. licence Creative Commons. [cit. 2011-11-20]. Dostupné z <http://en.wikipedia.org/wiki/Stolypin_reform>.
- Wikipedie – otevřená encyklopedie. 1995. Wikimedia project. licence Creative Commons. [cit. 2011-11-20]. Dostupné z <http://en.wikipedia.org/wiki/Imperial_Russia>.
- Zákon č. 92/1883 Ř. z., o scelování pozemků
- Zákon č. 47/1948 Sb., o některých technicko-hospodářských úpravách pozemků.
- Zákon č. 229/1991 Sb., o úpravě vlastnických vztahů k půdě a jinému zemědělskému majetku.